

Kovács Endre

DOROSZLAI SZENTBÚCSÚSOK

Adatok a falu búcsújáró hagyományaihoz

A búcsú, búcsújárás ótörök eredetű szó, melynek többféle jelentése él a magyar nyelvben. Jelent bűnbocsánatot, búcsúvételt (búcsúzkodást), zárándoklatot, átvitt értelemben sokadalmat . . . A magyar néprajzi irodalomban nem következetes a búcsúnak nevezett ünnepek, események, szokások megkülönböztetése. Legtöbbször keverednek a falusi templombúcsúkra és a kegyhelyeken tartott szentbúcsúkra vonatkozó adatok. A nép érezte a különbséget a búcsú szó kétféle jelentése között, illetve a kétféle búcsú között. Ezért ha szükség volt rá, magyarázó jelzővel használta a kifejezést. A dél-alföldi parasztság például a templombúcsút torkosbúcsúnak, a kegyhelyek zárándoklattal felkeresett búcsúit pedig szentbúcsúnak vagy szentesbúcsúnak nevezte.¹ (M. N. VII. 1990:366).

*

A doroszlói szentkút közismert Mária-kegyhely, ahová minden évben ezrével érkeznek zárándokok. Rajta kívül több kegyhely is volt, ahová a hitbuzgó doroszlóiak jártak szentbúcsúra, hogy csak az almásit, a tekijait, a máriagyűdit említsük. Később a medugorjei kegyhelyet látogatták. Volt aki eljutott Loretóba, Lourdes-ba, Máriabisztrícára, Máriacellbe, Padovába meg Rómába, de ezt már vallási turizmusnak kell tekintenünk.

A szentbúcsúk említésére búcsújáró helyként kevésbé ismert kegyhelyek neveit is felsorolják. Apatinba meg a szomszédos Szontára például Jézus Szívekor, Bácsba Szent Antalkor, Zomborba Kármelhegyi Boldogasszony meg Havas Boldogasszony ünnepén zárándokoltak² (Kovács, 1994:64, 65).

Újabban valamely szentasszony csodájára Sükösdre járnak a doroszlóiak.

Mint ismeretes, a Trianon után csak az almási³, a tekijai meg a doroszlói kegyhely maradt a Szerb Királyság területén, közülük az utóbbi tölti be a kisebbségi sorsban élő katolikus magyarság búcsújáró helyének a szerepét.

Valamikor sokan mentek Gyűdre – mondják az idősebbek. A máriagyűdi búcsújárás a Trianonnal szűnt meg teljesen. Ha figyelembe vesszük, hogy a vele kapcsolatos események nyolc évtizeddel ezelőtt történtek, nem csoda, hogy a búcsús hagyományok e része kihullott az emlékezetből. Róla csak kis-

méretű, üvegre festett, Szűzanyát ábrázoló szentképek, meg a töredékes búcsús paródiák maradtak.

AZ ALMÁSI BÚCSÚ

A néprajzi kutatás során megbizonyosodhattunk afelől, hogy a doroszlói hívók az almási kegyhelyet tekintik első számú zarándokhelyüknek⁴, amelynek látogatását a kegyhely kedvező távolsága (kb. 30 km) és a szlavón hegyháton élő magyarsággal való rokoni kapcsolatok jelentős mértékben könnyítették. A korábbi években például e két kegyhely ünnepe (szeptember 8., Kisasszony napja) sem hatott zavarólag, mert Doroszlón a pünkösdi búcsún volt a hangsúly, és talán éppen a két kegyhely közelsége miatt volt fontos a különválasztásuk.

*

Valódi értelemben vett búcsúvezetőre nem emlékeznek. Az előénekesként számon tartott személyek a halottak virrasztásakor tűntek ki hangjukkal és egyéniségükkel (köztük két parasztkántor is volt). Ezek név szerint Horváth Hajba Mária, Lovász Juli, Radics Mária, Samu Örzse, Sánta Radics András meg Szűcs Ilona voltak.

Visszaemlékeznek, hogy 1937-ben mintegy ötven búcsús gyalog vágott neki az útnak, népviseletben, többnyire asszonyok. Előénekesek a már említettek közül Samu Örzse meg Radics Mária voltak. A keresztet meg zászlókat nők vitték. Indulás előtt szentmisét hallgattak, a miséző pap Csincsek Antal szeméjében megáldotta a processziót és a falu szélén, a Kotyogónál álló Nepomuki Szent János-szoborig kísérte, ahol együttes imádkozás után elbúcsúzkodtak. A poros gombosi országúton mezítláb haladtak, kenyéren meg vízen gyalogoltak, parasztkocsi nem ment velük. A Sánta Mester keresztjénél megálltak, a feszületükkel meghajoltak, zászlóikat az ének ritmusára lengették és imádkoztak. A gombosi Révcsárdánál komppal⁴ keltek át a folyón. Útjuk a Szlavón-hegyháton (az erdődi, dályai meg az almási hegyen) át vezetett. Az arrafelé lakók eléjük mentek, megcsókolták a feszületet, és élő virággal ékesítették.

Első pihenőjük a kompnál, a második az erdődi hegyen lakó, Doroszlóról oda nősült Kovács Pál szőlősgazda udvarán volt, aki örömben és meghatódottságában friss gyümölcsrel kínálta a fáradt zarándokokat. Akik először jártak a hegyháton, megcsodálták a gondosan művelt szőlőket meg a huszonöt öl mélységű kutat, amelynek a vize sem látszott.

Énekszóval vonultak tovább, útjukban mindössze egy vagy két feszület állt, amelyeknél megálltak és imádkoztak. A szenthelyre való bevonulásukat harangzúgás köszöntötte. Útjuk a Szent Szület fölköszöntő énekkel ért célba, amelyet imakönyvből olvastak. Az ének valahogyan így kezdődött:

*Dicsérjük a Máriát
Véle együtt szent fiát . . .*

Közöttük voltak, akik fogadalomból térdelve kerülték meg a kegyhely szent szobrát, majd pedig szálláshelyükre siettek, amely a helyi általános iskolában, meg magánházaknál volt.

Szabad óráikat szemlélődéssel töltötték a búcsúban. Emlékezetesek a gyümölcsárusok, akik barackot, körtét meg szőlőt kínáltak a búcsúsoknak.

A kegytemplomban magyar szentmisét hallgattak. Kihasználva az alkalmat, keresztúti ájtatosságot végeztek. Az idő tájt például szokásban volt a Szűzanya szabadtéri szobrának az öltöztetése. Tudni vélik, hogy fölváltva fehér, meggy-színű meg világoskék palástot adtak a szoborra.

A szentbúcsú napjának reggelén gyóntak, megáldoztak, majd pedig búcsúfiát vásároltak. Mint mondták, üres kézzel mégsem térhettek haza. Feszületet, szentképet, házi áldást, rózsafüzért, gipszszoborcskát, cukorkát, gyertyát, mézeskalácsot meg hasonlót vásároltak.

A kegyhelyen egy éjszakát tartózkodtak, visszafelé a dunai révcsárdához parasztkocsik mentek eléjük, hogy könnyítsék hazatértüket.

Az alábbiakban röviden azt is ismertetjük, hogyan zajlott le egy búcsú az 1950-es évek elején.

Kisasszony ünnepének közeledtével a menni szándékozók egymás közt vagy az előénekestől tájékozódtak, lesz-e menés, mennek-e a búcsúba? Hívtak magukkal társakat, és ha az időjárás is megfelelt, akkor a búcsú előtti nap hajnalán, még ekkor is a szokásos népviseletükben, kisebb csoportokban átgyalogoltak a szontai vasútállomásra, de voltak, akiket kocsival vittek át. Tudnak olyan házat, amelynek lakói három nemzedéket képviseltek a búcsús csoportban. Élelemnek kelt kalácsot, rántott húst meg egy üveg hazai ivóvizet vittek magukkal. Dályáig a Szabadka és Vinkovci között közlekedő vonattal utaztak, és amikor kiszálltak, örömmel tapasztalták, hogy máshonnan való magyarok, sokáczok, bunyevácok is voltak közöttük. Processzióba verődtek, és Almásig a hátralevő, mindössze néhány kilométeres utat gyalog tették meg. A doroszlóiak között leginkább nők: férjes asszonyok, unokájukat vezető jószágos nagymamák meg serdülő leánykák voltak. A falubeli legénykék kerékpárral mentek búcsúba a kedvesük után. Búcsúfiával kedveskedtek nekik, és párosan sétáltak a sokszínű néptömegben. Éjszakájukat leginkább a templomban vagy a kegyhely szabad ege alatt közös imával, énekléssel meg ájtatoskodással töltötték.

A tapasztaltabb szentbúcsúsok Almásról zöld falevelekkel, sásszerű vízi növényekkel, Medugorje karsztvidékéről sziklakövecskékkel tértek haza, amelyek szentelménynek számítanak és óvó céllal a szalmazsákjukba, párnájuk alá helyezték.

A zarándoklatra serkentő okok után kutatva az emberi vágyak, kívánságok végtelen sorát fedezhetjük fel, írhatnánk le. A gyerekek, serdülők első alkalommal kíváncsiságból világot látni mennek. A házasulandó lányok jó férjre, a fiatal házasok tartós, boldog házasságra áhítoznak. A meddők gyerekáldást, a terhesek szerencsés kimenetelű szülést, szép és egészséges gyermeket kértek a Szűzanyától. Többen voltak, akik egészségi állapotuk javulását remélték a Szűzanyától.

A fogadott búcsú valamely kívánság, vágy elérésének a záloga. A fogadalmtevő céljának a megvalósításáért vagy hálából felajánlást tesz, valamelyik közeli vagy távolabbi kegyhelyre látogat, meggyón, megáldoz, elimádkozza a rózsafüzért, teljes búcsúval igyekszik kiengesztelni a mennybélieket. Hálából néha kegytárgyat, pénzt is ajándékozik a templomnak. A falu utcáin meg a háttárban álló kőkeresztek is valamely fogadott búcsú tanúságtevői.

Szentbúcsú ürügyén felemlítjük, hogy számtalan esetről tudnak a faluban, amelyek fölsorolásába ezúttal nem bocsátkozhatunk. Példának okáért azonban felemlítünk néhány esetet. Az egyik nagymama Medugorjéba zárandokolt, hogy legyen unokája. A nagybeteg ember arra tett fogadalmat, hogy ha bajából fölépül, akkor Lourdes-ba zárandokol. Aggódó anya a beteg gyermekét ajánlotta föl a Szűzanyának, kinek gyógyulásáért három búcsút fogadott. Hadifogságból megszabadult férfiak életük végéig tartják fogadalmukat csakúgy, mint az a villámsújtotta férfiú, aki Isten különös kegyelmének tartja életben maradását.

Az Isten Anyjától való segélykérés és remélés olykor a népi euthanasia fogalmát is kimeríti, mint az alábbi példánál, amelyet egy kilencvenéves asszony mesélt 1978-ban:

Nekem vót egy testvérem és azt mindég a nyavala bántotta. Ment az utcán és ahun rágyütt, úgy habzott a szája, pedig má a kilencedik évibe vót . . . Oszt akkó az én édesanyám megfogadta, hogy emén Gyűdre, a gyűdi szenthere. Amikó meggyütt, akkó ement a templomba, a Szűz Máriát megkérte, hogy segíjje meg, hogy vagy meggyógyújjon, vagy vegye el a Jóisten, ne nézze, mennyire szenved, meg ü is vele eggyütt és akkó szógátatott misét, vett gyertyát meg szallagot a szűz Mária tisztetire. Akkó utánna egy hétre, vagy tíz napra, meghat a Pannánk! Ojan szépen. Ojan szép halállá hat meg: ahogy a frász rágyütt, úgy mingyá meg is hat.⁵ (Kovács, 1994:71).

JEGYZETEK

- ¹ Annak ellenére, hogy az 1941-től 1944-ig terjedő időszakban a kegyhely a Független Horvát Állam (Nezavisna Država Hrvatska) kötelékébe tartozott, és a Duna képezett országhatárt. Az 1992-ben kirobbant háború következtében több más római katolikus jellegű szakrális emlékművel együtt az almási kegyhelyet is teljesen lerombolták. Ezáltal a doroszlói hívők kedvelt zárandokhelyük nélkül maradtak.
- ² Mindkét paródia a zárandokok ételéről-italáról ad hírt. Az egyik szerint:

*Gyűdre megyünk, sonkát viszünk! – Ó Mária!
Gyűdrü gyüvünk, tojást eszünk! – Ó Mária!*

A másik szerint amikor az előénekes észrevette, hogy felesége kosarából csepeg a pálinka, ekképpen gyelmeltette:

*– Gyugd be Örzse a butellát! – Ó Mária!
– Begyugtam má, nem folik ki! – Ó Mária!*

- ³ A megkérdezettek között többen csak almási zárandoklatban vettek részt. Aki pedig 8–10 alkalommal zárandokolt valamely kegyhelyre, annak is legalább a fele Almásra vonatkozott. Anyagi okokra hivatkozva mondták, hogy a távolabbi kegyhelyeket leginkább a módos parasztgazdák látogatták.
- ⁴ Gombosnál a dunai vasúti hidat 1900-ban adták át a forgalomnak. 1941. ápr. 11-én a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság menekülő katonái rombolták le. Helyébe az 1940-es évek végén épült híd a vasúti és közúti forgalom lebonyolítására.

ADATKÖZLŐK

Neve	Kora	A gyűjtés ideje
Bártol Franciska	61	1998
Farkas Márta	64	1998
György János plébános	70	1998
Hózsá Katalin	69	1998
Kovács Erzsébet	58	1998
Orovec István	70	1998
Samu Anna	78	1998
Sugár Erzsébet	72	1998
Szabó Verona	75	1998
Zsíros Matild	83	1998

IRODALOM

KOVÁCS Endre

1994 Boldogasszony anyánk – Adatok egy nyugat-bácskai falu Szűz Mária kultuszához. In.: Folklór és Tradíció VII. MTA Néprajzi Kutatóintézet. Budapest

Magyar Néprajz VII.

1990 Akadémiai Kiadó, Budapest